

Тамара Андріївна ГОВОРУШКО

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів

Національний університет харчових технологій

Інна Петрівна СИТНИК

кандидат технічних наук, доцент,
викладач кафедри фінансів

Національний університет харчових технологій

Юлія Віталіївна ДАНИЛЬЧУК

магістрант

ВПЛИВ СТРАХУВАННЯ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація

У статті розглянуто особливості взаємодії страхування та підприємництва в Україні. Запропоновано шляхи реалізації стратегії розвитку взаємодії страхування та підприємницької діяльності.

Найдоцільнішою формою зменшення ризиків під час здійснення підприємницької діяльності є укладення договорів страхування з професійними страховими компаніями. Перевагою такого механізму захисту є те, що вирівнювання ризиків здійснюється не лише в часі, а й в просторі – серед інших суб'єктів середовища. Для розвитку та підтримки взаємодії страхування та підприємницької діяльності в Україні необхідно покращити законодавчу базу для даного виду діяльності. А також страховим компаніям потрібно створити розширені пропозиції для підприємств з точки зору надання нових видів страхових послуг.

Ключові слова: *страхування, страхування підприємницьких ризиків, гарантії безпеки підприємницької діяльності.*

Тамара Андреевна ГОВОРУШКО

Инна Петровна СИТНИК

Юлия Витальевна ДАНИЛЬЧУК

**ВЛИЯНИЕ СТРАХОВАНИЯ НА РАЗВИТИЕ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ**

Аннотация

В статье рассмотрены особенности взаимодействия страхования и предпринимательства в Украине. Предложены пути реализации стратегии развития взаимодействия страхования предпринимательской деятельности.

Целесообразной формой уменьшения рисков при осуществлении предпринимательской деятельности является заключение договоров страхования с профессиональными страховыми компаниями. Преимуществами такого механизма защиты является то, что выравнивание рисков осуществляется не только во времени, но и в пространстве - среди других субъектов среды. Для развития и поддержки взаимодействия страхования предпринимательской деятельности в Украине необходимо улучшить законодательную базу для данного вида деятельности. А также страховым компаниям нужно создать расширенные предложения для предприятий с точки зрения предоставления новых видов страховых услуг.

Ключевые слова: *страхование, страхование предпринимательских рисков, гарантии безопасности предпринимательской деятельности.*

Tamara GOVORUSHKO

Doctor of Economic Sciences,

Head of Finance

National University of Food Technologies

Str. Volodymyrska , 68, Kyiv, Ukraine

Inna SITNIC

Ph.D., Associate Professor,

Lecturer, Department of Finance

National University of Food Technologies

INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF INSURANCE BUSINESS IN UKRAINE

Abstract

The article discusses the features of interaction of insurance and business in Ukraine. The author proposed the ways of developing communication strategies and insurance business.

To conclude insurance contracts with professional insurance companies is most appropriate form of risk reduction during the course of business. Privilege of this protection mechanism is that risk equalization is carried out not only in time but also in space - among other economic environments. To develop and maintain cooperation and business insurance in Ukraine the government need to improve the legal framework for this type of activity. Also, the insurance companies need to create extended proposals for companies in terms of new types of insurance services.

Keywords: *insurance, business risks, security guarantees for entrepreneurial activity.*

JEL Classification: G22

Вступ. Страхування тісно пов'язане з підприємницькою діяльністю, яка неможлива без ризику. При допомозі страхування створюються деякі фінансові гарантії стабільності й прибутковості виробництва. У випадку настання різного роду несприятливих ситуацій, в які рано чи пізно певною мірою потрапляє кожна підприємницька структура, страхування є не тільки спосіб захисту господарства від різного роду руйнівних стихійних чинників, а й засіб подолання несприятливих періодів в економічній ринковій кон'юнктурі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для розуміння особливостей функціонування сучасної системи страхування важливе значення мають праці науковців України, зокрема В.Д.Базилевича, К.С.Базилевич, О.І.Барановського, О.Д.Василика, В.М.Гейця, М.С.Клапкова, П.А.Лайка, О.В.Ніколаєнка, С.С.Осадця,

В.М.Фурмана, А.А.Чухна, С.І.Юрія, О.І. Ястремського, а також Росії – І.Г.Іванової, Є.Т.Коголовської, Л.І.Рейтмана, Г.М.Тагієва, а також інших країн Гейнца Брауна, Вітольда Варкалло, Алана Віллетта.

Мета публікації – обґрунтувати переваги використання страхових послуг для зменшення ризиковості підприємницької діяльності та розкрити вплив страхування на розвиток підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Для підприємця виключного значення набуває страхування від політичних ризиків, комерційних, правових, технічних небезпек. Воно ж сприяє упорядкуванню фінансових і юридичних взаємозв'язків між різними суб'єктами ринку. Враховуючи, що метою будь-якої підприємницької діяльності є одержання прибутку, особливо велике значення набуває страхування від можливої його втрати або недержання передбачуваних доходів.

Прийнято вважати, що фактори, які викликають втрати (недержання) прибутку, зумовлюються двома групами причин. До першої відносяться різні порушення нормального виробничого процесу внаслідок стихійних чинників, аварій та інших непередбачуваних подій. До другої групи відносять зміну ринкової кон'юнктури, погіршення або ж порушення умов виконання контрактів постачальниками, чи відмову споживачів від замовленої продукції (послуг).

Прибуткова підприємницька діяльність передбачає постійне оновлення основних активів, впровадження нових технологій, заміну традиційних матеріалів новими, тощо. Іншими словами, неможливо вистояти в конкурентній боротьбі без пошуків невикористаних резервів підвищення ефективності виробництва, а, значить, без розумного ризику. Звичайно, при цьому дуже вірогідні й втрати. Страхування від них може стати важливою підтримкою підприємців в освоєнні ними досягнень науково-технічного прогресу.

У підприємницькій діяльності ризик потрібно розуміти як небезпеку настання втрат і загрозу виникнення інших негативних економічних наслідків під час роботи суб'єкта підприємницької діяльності для його майнового стану, репутації, умов здійснення і програми господарської діяльності [5, с. 215].

В силу специфіки ринкових відносин, страхування підприємницьких ризиків стає засобом захисту підприємців від несприятливої зміни економічної кон'юнктури. Страхування в цьому випадку допомагає упорядкувати фінансові та юридичні взаємозв'язки між різними учасниками ринкових відносин. Тому належне упорядкування цих відносин є актуальним завданням сучасної держави.

Потреба підприємств у захисті від можливих збитків в умовах ринкової економіки може бути забезпечена шляхом:

—самострахування (створення резервного фонду безпосередньо суб'єктами господарювання);

—створення товариств взаємного страхування, в яких страхові внески засновників одночасно є пайовими внесками до статутного капіталу товариства. Створення товариства однієї або суміжних галузей для покриття своїх специфічних ризиків;

—укладення договорів страхування зі страховими компаніями.

Безперечно, фонд самострахування дає можливість відшкодувати збитки, але не дуже великі, а шкода внаслідок аварій, пожеж, завдана підприємствам, особливо підприємствам промисловості, може бути великою. Тому коштів резервного фонду підприємства не вистачить навіть на покриття середніх, а тим більше крупних збитків. Товариства взаємного страхування в Україні ще відсутні, оскільки не розроблена відповідна законодавча база для їх функціонування. Тому укладення договорів страхування зі страховими компаніями є найбільш привабливим шляхом захисту підприємств від непередбачуваних втрат. Можливості страховиків зростають у процесі застосування механізму розподілу й перерозподілу крупних ризиків через співстрахування й перестрахування.

При самострахуванні підприємець підстраховується сам, а не купує страховий поліс у страховій компанії. Самострахування є децентралізованою формою, створення натуральних і грошових страхових фондів. Основне завдання самострахування полягає в оперативному подоланні тимчасових ускладнень, які виникають в фінансово-комерційній діяльності [4, с. 213].

Страховання займає особливе значення для забезпечення ефективної діяльності суб'єкта підприємницької діяльності. Страховання як один із методів створення страхового фонду виступає важливим економічним інститутом, спроможним компенсувати та зменшити втрати від подій, виникнення яких носить випадковий характер. Страховання використовується паралельно з такими формами страхового захисту як централізовані (резервні) фонди держави та фонди самострахування суб'єктів господарювання.

Страховання є гарантом компенсації збитків, заподіяних майновим інтересам держави, суб'єктів господарювання і населення. Воно значною мірою звільняє бюджет від тягаря витрат на відшкодування збитків, що мають місце внаслідок руйнівних випадків, захищає підприємців від майнових і комерційних втрат, забезпечує підтримку рівня життя громадян. Також страховання є ефективним засобом реалізації соціальної політики держави, здійснюючи матеріальний захист громадян шляхом виплати пенсій і грошової допомоги через систему державного соціального страхування. Це дає змогу знизити державні видатки. Страховання є стабільним джерелом інвестиційних ресурсів держави. Вкладаючи кошти страхових резервів в пріоритетні галузі, держава спроможна вирішувати глобальні економічні завдання.

Страховання є чинником стимулювання економіки, активізації суб'єктів господарювання і водночас забезпечення економічної рівноваги в країні. Цей аспект ролі страхування в ринковій економіці обумовлений тим, що завдяки механізму страхового захисту для всіх ринкових суб'єктів створюються рівні права, є можливість отримати вигоду, з'являється бажання ризикувати, забезпечуються стимули до зростання продуктивності праці, технічного оновлення виробничих потужностей, інвестування коштів у розвиток бізнесу.

Особливо важливим страхування є для новостворених підприємств, які ще не мають достатнього виробничого потенціалу та власних коштів для інвестування виробничого розвитку.

В умовах ринку актуальним стає страхування від комерційних, технічних, правових і політичних ризиків. Страховання забезпечує раціональне формування та

використання коштів, призначених для здійснення соціальних програм. Світовий досвід довів доцільність нагромадження і використання коштів на соціальні програми страховим методом. Сформовані за цим методом ресурси використовуються як доповнення до державних ресурсів, спрямованих на фінансування освіти, охорони здоров'я, пенсійне забезпечення тощо. У ринковій економіці страхування виступає, з одного боку, засобом захисту бізнесу та добробуту людей, а з іншого — видом підприємницької діяльності, що приносить прибуток [3, с.141].

Страхова сфера забезпечує захист майнових інтересів громадян та суб'єктів підприємницької діяльності, широко використовується для забезпечення майнової відповідальності, є вагомою основою фінансово-кредитної системи держави, виступає дієвою формою накопичення інвестиційних ресурсів та позичкового капіталу.

Ступінь сформованості фінансово-економічного механізму визначає можливість досягнення сталості розвитку підприємництва. Склад фінансово-економічного механізму регулювання розвитку підприємництва формують функціонально пов'язані між собою фінансово-кредитна система, податкова система та окремі структурні складові ринку фінансових послуг. Страхування є центральним елементом останньої ланки і опосередковано чи прямо впливає на сталість функціонування інших елементів названого вище механізму. Прямий вплив страхування на сталість розвитку підприємницької діяльності полягає у мінімізації існуючих ризиків. Опосередковано страхування прискорює процеси розподілу і перерозподілу доданої вартості. Як елемент фінансово-економічного механізму страхування потребує удосконалення нормативно-правового регулювання та рівня методичного обґрунтування фінансових параметрів окремих страхових угод та страхового портфеля в цілому.

На сьогодні на страховому ринку України страхові компанії пропонують наступні види послуг, спрямовані на забезпечення безпеки та зменшення ризиків діяльності суб'єктів підприємницької діяльності:

1. Добровільне страхування майна підприємств;

2. Страхування будівельно-монтажних ризиків;
3. Добровільне страхування відповідальності суб'єкта підприємницької діяльності перед третіми особами за заподіяну їм шкоду внаслідок реалізації продукції;
4. Страхування професійної відповідальності;
5. Страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту);
6. Страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій;
7. Страхування судових витрат;
8. Страхування вантажів та багажу та інші.

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2012 становила 414, у тому числі СК "life" – 64 компанії, СК "non-life" – 349 компаній. Структура валових та чистих страхових премій за 2011-2012 рр. представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Структура чистих страхових премій за 2011-2012 р.р.

Види страхування	2011	2012	Темпи приросту	
			млн. грн.	%
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка")	4130,9	4480,8	349,9	8,50%
Страхування майна	1 552,10	1 975,00	422,9	27,20%
Страхування від вогневих ризиків	1 358,80	1 344,10	-14,7	-1,10%
Страхування фінансових ризиків	1 316,50	1 478,50	162	12,30%
Медичне страхування	784,7	930,5	145,8	18,60%
Страхування вантажів та багажу	634,9	693,7	58,8	9,30%

Продовження таблиці 1

Страхування відповідальності перед третіми особами	419,50	668,4	248,9	59,30%
Страхування від нещасних випадків	334,3	517,6	183,3	54,80%
Страхування кредитів	248,5	406,6	158,1	63,60%
Страхування медичних витрат	207,3	248,9	41,6	20,00%
Авіаційне страхування	164,8	217,5	52,7	32,00%

Страховання від нещасних випадків на транспорті	117,5	116,3	-1,2	-1,00%
Інші види страхування	471,5	622	150,5	31,90%
Всього	11741,3	13699,9	1958,6	16,68%

Найбільший приріст чистих страхових премій за 2012 рік в порівнянні з аналогічним періодом 2011 року мав місце за такими видами страхування, як страхування відповідальності перед третіми особами (+59,3%), страхування кредитів (+63,6%), медичне страхування (+18,6%), страхування медичних витрат (+20,0%). При цьому водному із системоутворюючих факторів – авто страхуванні – спостерігається один із мінімальних темпів приросту чистих страхових платежів – 8,5%.

У порівнянні з 2011 роком на 629,0 млн. грн. (3,8%) зменшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 2 277,4 млн. грн. (18,0%). Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях 2012 рік становила 94,4%, що на 17,5 в.п. більше в порівнянні з відповідним періодом 2011 року.

Основним фактором зменшення валових страхових премій у порівнянні з 2011 роком стало зменшення обсягу валових страхових премій, зокрема, з таких видів страхування, як: страхування майна (зменшення валових страхових платежів на 343,8 млн. грн (13,9%)); страхування фінансових ризиків (зменшення валових страхових премій на 402,1 млн. грн (20,1%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (зменшення валових страхових премій на 440,8 млн. грн (23,6%)); страхування вантажів та багажу (зменшення валових страхових премій на 313,2 млн. грн (28,9%)).

Динаміка чистих страхових виплат за 2011-2012 рр. представлена в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка чистих страхових виплат за основними видами страхування за 2011-2012 рр.

Види страхування			Темпи приросту	
	2011	2012	млн. грн.	%

Автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка")	4130,9	4480,8	349,9	8,50%
Страховання майна	1 552,10	1 975,00	422,9	27,20%
Страховання від вогневих ризиків	1 358,80	1 344,10	-14,7	-1,10%
Страховання фінансових ризиків	1 316,50	1 478,50	162	12,30%
Медичне страхування	784,7	930,5	145,8	18,60%
Страховання вантажів та багажу	634,9	693,7	58,8	9,30%
Страховання відповідальності перед третіми особами	419,50	668,4	248,9	59,30%
Страховання від нещасних випадків	334,3	517,6	183,3	54,80%
Страховання кредитів	248,5	406,6	158,1	63,60%
Страховання медичних витрат	207,3	248,9	41,6	20,00%
Авіаційне страхування	164,8	217,5	52,7	32,00%
Страховання від нещасних випадків на транспорті	117,5	116,3	-1,2	-1,00%
Інші види страхування	471,5	622	150,5	31,90%
Всього	11741,3	13699,9	1958,6	16,68%

При загальному зростанні в досліджуваному періоді чистих страхових виплат на 13%, у порівнянні з аналогічним періодом 2011 року такий приріст був забезпечений за рахунок зростання чистих страхових виплат за видами страхування медичних витрат (у 5 разів) та медичного страхування (+22,5%). При цьому, на 38,9% скоротилися чисті страхові виплати зі страхування фінансових ризиків.

Враховуючи, що змістом страхування є захист від можливих втрат інвестиційних вкладень, строк дії договору страхування визначається періодом окупності капітальних вкладень. Очевидно, що конкретні строки окупності дуже розрізняються по видах діяльності (напрямах вкладень) навіть в одній галузі. Це залежить від часу функціонування підприємства, рівня його технічної озброєності, якості організації та управління, ступеня включення в інфраструктуру, тощо. Тому строки дії та умови договорів переважно носять індивідуальний характер, хоча й можлива їх певна уніфікація. Зазначимо, що при визначенні строку дії договору страхування комерційних та фінансових операцій інтереси партнерів проявляються по-іншому, ніж в будь-якому виді страхування майна.

Так, страхувальник зацікавлений в якнайшвидшому окупленні затрат на підприємницьку діяльність, а тому об'єктивно прагне скоротити строк дії договору. Разом з тим, при цьому підвищується ризик для страхової організації, який пов'язаний з можливою неоправданою виплатою відшкодування [6, с. 3].

Певні особливості є в страхуванні ризиків, пов'язаних з впровадженням у виробництво нової техніки та технології. Ці ризики залежать від конкретних напрямів страхування. Одним з них є страхування самої техніки, транспортних засобів та устаткування технологічних ліній, тощо на випадок їх загибелі, зупинки, порушення ритму роботи. В цьому разі передбачається відшкодування від прямих збитків, пов'язаних з застрахованими об'єктами. Другий напрям — це страхування від раптових несприятливих наслідків, викликаних впровадженням науково-технічних та технологічних новинок, їх аваріями, руйнуванням. Тут йдеться про опосередковані збитки страхувальника, який змушений нести додаткові витрати та не одержувати на протязі деякого часу запланований обсяг прибутку. По вказаних напрямках страхування може здійснюватись як окремо, так і в комплексі.

В Україні стає поширеною серед підприємств саме корпоративна програма страхування, яка охоплює страхуванням не лише майнові інтереси підприємства, але й інтереси її працівників. Програма може включати комплексне страхування майна та відповідальності підприємства, страхування різних категорій працівників підприємства, а також бонус-про-грами страхування для персоналу. Корпоративна програма формується для кожного окремого підприємства — клієнта страхової компанії залежно від того, якою діяльністю воно займається.

Найактивнішими вітчизняними підприємствами, які використовують страховий захист, є підприємства з іноземними інвесторами чи західним менеджментом. Друге місце за активністю посідають підприємства, які купують договір страхування, спричинений умовами кредитування (наприклад, страхування предметів застави), вимогами законодавства чи вимогами партнерів за бізнесом.

Найменш активна група страхувальників — підприємства державної форми власності та підприємства, в яких акції не належать стратегічному інвесторові. Більшість керівників державних підприємств не вважають потрібним витратити

кошти на страхування, оскільки у разі виникнення непередбачуваних подій держава покриває всі збитки. В Україні при страхуванні ризиків державного підприємства ще жодного разу страхова компанія, з якою укладався договір на страхування, не визначалася на відкритих конкурсних засадах [8, с. 173].

У процесі страхування підприємству забезпечується страховий захист за всіма основними видами його ризиків - як систематичних, так і несистематичних. При цьому обсяг відшкодування негативних наслідків ризиків страховиками не обмежується - він визначається реальною вартістю об'єкта страхування (розміром страхової його оцінки), страхової суми і розміром страхової премії. Вдаючись до послуг страховиків, підприємство повинне в першу чергу визначити об'єкт страхування - ті види ризиків використання капіталу, за якими вона має намір забезпечити зовнішню страховий захист.

Висновки та перспективи досліджень. Найдоцільнішою формою зменшення ризиків під час здійснення підприємницької діяльності є укладення договорів страхування з професійними страховими компаніями. Превагою такого механізму захисту є те, що вирівнювання ризиків здійснюється не лише в часі, а й в просторі – серед інших суб'єктів середовища. Для розвитку та підтримки взаємодії страхування та підприємницької діяльності в Україні необхідно покращити законодавчу базу для даного виду діяльності. А також страховим компаніям потрібно створити розширені пропозиції для підприємств з точки зору надання нових видів страхових послуг.

Список літератури:

1. Закон України «Про страхування»
2. Вовчак О.Д. Страхова справа/ Вовчак О. Д. // Підручник. – К.: Знання, 2011. – 391 с.
3. Галасюк О. В. Страхування – складова частина фінансової діяльності держави / Галасюк О. В. // Інноваційна економіка. Випуск 31 – 2012. – 366 с.
4. Говорушко Т.А. Страхові послуги/ Говорушко Т. А.// Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 376 с.
5. Кім Ю.Г. Фінансові ризики в системі фінансово-економічної безпеки підприємства / Ю.Г. Кім // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 413.

6. Лобова О.М. Форми страхового захисту підприємницької діяльності/ О. М. Лобова // Теоретичні та прикладні питання економіки. Випуск 22 – 2010. – 132 с.
7. Мних М.В. Страхування як механізм надання гарантій підприємницької діяльності та соціального захисту населення.//Мних М. В. – К.: Знання України, 2007. – 428 с.
8. Шокаров В. О., Шеврюкова С. В. Проблема страхування інвестиційних ризиків в сучасних умовах // Фінанси України. – 2011 – 7с.
9. Яворська Т. В. Страхові послуги: навчальний посібник // Яворська Т. В. – Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка / 2008, 250 с.
10. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг
<http://dfp.gov.ua>

References

1. The Law of Ukraine "On Insurance"
2. Lupus O.D.(2011) Insurance Business / Lupus O.D. // . - К.: Knowledge
3. Galasiuk O.V. (2012) Insurance – a part of the state financial activity/ Innovative Economy
4. Hovorushko T. A.(2011) Insurance / Hovorushko T.A. / / - К.: Center of Literature
5. Kim Y.G.(2009) Financial risks in the system of financial and economic security / Y.G. Kim // Finance Ukraine.
6. Frontal A.M. (2010) Forms of insurance coverage businesses / A. Frontal / / Theoretical and applied problems of economy. Issue 22
7. Mnich M.V. (2007) Insurance as a mechanism for providing security business and social protection. // Mnich M.V. - С.: Knowledge of Ukraine
8. Shokarov V.A., Shevryukova S. (2011) The problem of insurance investment risk under current conditions // Finance Ukraine

9. Jaworski T. V. (2008) Insurance. / / Jaworski T. - L.: Lviv National Ivan Franko University

10. State Commission for Regulation of Financial Services <http://dfp.gov.ua>